

בת 14 על "האקסודוס"

סיפורה של זהבה דוידוביץ ממעפילי האנייה אקסודוס חברת קיבוץ רביבים.

כתבה, של אלון פרת, בעתון "שער למתחיל" גיליונות 955-957 שיצאו לאור בחודש יולי 1997

"בעצם היה לנו מזל שהיינו ילדים, כי כילדים אנחנו מבינים הכל בדרך אחרת; אבל למעשה היינו הרבה יותר מבוגרים מהגיל האמיתי שלנו, אחרי כל מה שעברנו בהונגריה בזמן מלחמת העולם השנייה".

זהבה חוזרת בזכרונתיה לעיר בודפשט בשנות המלחמה:

"באמצע מרס 1944 הגרמנים פלשו להונגריה. משלוח יהודי הונגרי להשמדה היה מהיר מאוד. בהתחלה פינו את כל היהודים לבתים מיוחדים, ואחר כך לגטו. הדירה הקטנה שלנו הייתה באזור הגטו, לכן אותנו לא פינו, אבל הכניסו אלינו הביתה, לדירת 2 חדרים 36 אנשים זרים.

היינו בגטו מעט זמן. רק חודש וחצי. היו הרבה התעללויות ביהודים והוצאות להורג. את אחי גייסו לצבא והוא נעלם שם. אחותי הצליחה להשיג ניירות מזויפים וחיייתה כארית נוצרייה. אני נשארתי עם אבא ואמא.

עם גמר המלחמה, נכנסו הרוסים הכובשים והמשיכו במעשי הזוועה כנגד האנשים ששרדו אחרי המלחמה.

יהודים שהיו פעילים במחתרת בזמן המלחמה הפכו למנהיגי הקהילה. התחילו לארגן את החיים הנורמליים: לפתוח בתי ספר, להקים בתי ילדים בעיר ובשכונות. הרבה ילדים נשארו יתומים. הם היו ילדי רחוב, רעבים, פראיים ובלי פיקוח. תנועת "הדרור" ארגנה גם חוות להכשרה חקלאית, כהכנה לעליה לארץ.

בעזרת כסף, סיגריות ושוקולד היה אפשר לקנות הכל, ואפילו להבריח לארץ ישראל את כל היהודים שהיו מאורגנים בתנועה.

המדריכים בתנועה חלקו אותנו לקבוצות. הילד הקטן בקבוצה היה בן 4 והבוגרים היו בני עשרים ויותר. לפעמים הצטרף לקבוצה גם הורה יחיד, היו לו תפקידים של מדריך ומלווה לכולם.

ההורים שלי הרשו לי להצטרף לפעילות של התנועה, אבל ההתארגנות למסע לארץ ישראל נעשתה במחתרת.

הבריחה הראשונה שלנו לא הצליחה. ילדה אחת שהיתה יתומה ונאספה אל בית הדודים שלה, עזבה גם היא בלי רשות, והדודים הלשינו במשטרה.

השלטונות גילו את ההתארגנות הלא חוקית הזאת, תפסו אותנו והחזירו אותנו הביתה. זה היה יום שישי בערב והייתי די מבוישת ומושפלה לחזור לדירה של הורי, לנרות השבת ולארוחה החגיגית.

לקראת הפעם השנייה של הבריחה פשוט עזבתי את הבית בלי להפרד מהמשפחה. הייתי בת 12.

אני לא בטוחה שאני זוכרת הכל. במשך כל חיי אני משלימה פיסות מהתמונה הכללית, כמו חלקי פזל שחסרים לי.

ביום הבריחה נסענו בחשמלית לנקודת האיסוף של הילדים, כדי לצאת מבודפשט. פתאום גיליתי שהדודה שלי יושבת כמה ספסלים לפני. נבהלתי מאוד וביקשתי מהילדה שישבה לידי, טובה שמה, שתתן לי להתחבא מתחל לספסל. דודתי ירדה מהחשמלית בדיוק בתחנה שבה ירדנו גם אנחנו. למזלי, דודתי פנתה לכוון אחר ולא ראתה אותי. זה היה המגע האחרון שלי עם בני משפחתי.

התחנה הראשונה שלנו היתה וינה, בבית החולים "רוטשילד", שהפך למחנה עבודה ענק. בשירים של חיים גורי על תקופת הבריגדה אפשר לקרא על האווירה המיוחדת שם. על בליל השפות, על גילויים מכוערים של מלחמת קיום ויצר החיים.

אחר כך לקחו אותנו למחנה שנקרא סרוט על יד העיירה אנסבאך בגרמניה. זה היה בית מרפא לחולי שחפת/טוברקולוזיס, שהפך למחנה הכשרה לילדים. שנה וחצי גרנו בגן העדן היפה הזה. לימדו אותנו אנשים משכילים מהונגריה, מדריכים מהתנועה ושליחים מהארץ. חיינו כמו חברת ילדים של קיבוץ: עצמאיים; פעילויות של ועדות; חיי שיתוף ועזרה הדדית. אני לא בטוחה שבגיל 13 היתה לנו אידאולוגיה ציונית משל עצמנו, אבל תוך כדי תקופת הנדודים והלימודים במסגרת התנועה התגבשה בי ההכרה הציונית. הערכנו מאוד את המדריכים שלנו. היינו בגיל המתאים להאמין לכל מה שהמדריך אומר. אפילו להתאהב בו

בתקופה שהיינו בסטרוט שלחו מדי פעם קבוצות קטנות של ילדים להעפיל ארצה, לפי האפשרויות שהיו. בקיץ 1947 הגיע גם תורי לצאת למסע העפלה. במשאיות סגורות, בלילות, נסענו עד מרסיי, בדרום צרפת. כשבועיים היינו בחווה מחוץ לעיר. עד היום כל חברותיי לא מצליחות לאתר את השם האמיתי של המקום, אבל בתנועה קראו לו "דפנה" על שם הקיבוץ בצפון הארץ.

כלפי חוץ היינו במסווה של מחנה קיץ. היה לנו סדר יום קפדני. פעמיים ביום היה מסדר כמו צבאי, עם כל הציוד שלנו. תרגלו אותנו למשמעת קפדנית מאוד. המדריכים אמרו: "אמנם ניסע באניית פאר, כל היום תהיה מוסיקה ברמקולים, ותהייה פעילות חברתית, אבל חייבת להיות משמעת בקבוצה!".

ב-9 ביולי בלילה יצאנו. נסענו כל הלילה. זה היה לא חוקי. הגענו לנמל סט. אף אחת מאיתנו לא זוכרת שראינו את האונייה אקסודוס מבחוץ. כי היא הסתתרה מאחורי אניית פאר ענקית. כולנו היינו משוכנעים שזאת האונייה שהבטיחו לנו. הירידה מן המשאיות והעליה לאונייה לקחו כמה דקות. זה היה כמו מיון בהמות. ימינה! שמאלה! למעלה! למטה! וכבר היינו במקומות שלנו באונייה.

זאת היתה ספינת נהרות קטנה ושמה "פרזידנט-וורפילד", שהוסבה לאוניית מעפילים. בנו בה דרגשים בקומות. הגובה לא הספיק אפילו לישיבה. ממש כמו סרדינים, כל תנועה של אחד מאתנו גררה הזזה של כל יתר השורות של המעפילים על הדרגשים.

תוך כדי העלייה המהירה לאונייה ערבבו בין הקבוצות, ואני לא הייתי עם החברות שלי. לרוע מזלי, המקום שלי היה בבטן הספינה, למטה-למטה, במרתפים הכי עמוקים. שם פשוט מתחו ברזנטים על צינורות ברזל ועשו ערסלים בארבע קומות. רוחב של חצי מטה לכל אחד, עם כל הציוד שלו, המחנק, החום, הרעש של המכונות

כל אחד קבל בקבוק מים אחד ליממה. זה היה פחות מליטר כי לא היו הרבה מי שתייה על האונייה. אני לא זוכרת מה היה מבחינת האוכל. אומרים שהיה שפע, אולי כי היינו מצוידים בעוגיות ובשוקולד וזה מאוד מזין, אבל אני לא זוכרת ארוחות מסודרות.

בעצם את אייק שהיה בן 23 בזמן שהיה הרב חובל של האקסודוס מעולם לא הכרתי. רק שנים אחר כך נתקלתי בו במקרה כשטיילתי עם חברתי טובה ברחובות תל-אביב.

הילדים מהתנועות הדתיות נשארו בבטן האונייה והתפללו עבורנו שנצליח בקרב כנגד הבריטים בסיפון העליון. אנחנו חניכי תנועת הנוער "דרור", התכוננו למאבק: המדריכים שלנו אמרו לנו ללבוש הרבה שכבות של בגדים, כי בטח לא יישאר כלום מהציוד שלנו אחרי המהומה. פרקנו את המעקות של המדרגות ועשינו מהם מקלות להקות בבריטים. אספנו כמויות אדירות של תפוחי אדמה וקופסאות שימורים. תפקידנו היה להיות הלוחמים על הסיפון.

אני זוכרת ששאלו אותנו: "מי יודע לשחות?" ואני אמרתי "דווקא מי שידע לשחות מצבו גרוע יותר; הוא יסבול יותר זמן", כי היינו עדיין רחוקים מהחוף. למרות שלא הייתי בין המבוגרים נקלעתי למקום הכי גבוהה על הסיפון, וראיתי הכל משם. גם רכזו לידנו את כל הפצועים. הייתי חלשה וקטנה מדי לזרוק את הקופסאות על הבריטים, אז רק הגשתי אותן לבנים החזקים יותר ולמתנדבים האמריקאים היקרים, שעזרו לנו במשך כל המסע.

הכי פחדתי מפני נפילה לים. לא היה מעקה מסודר לאונייה, וכל הזמן פחדתי שבסערת הקרב אני פשוט אתגלגל למים. בשיחות שניהלתי שנים אחר כך התברר לי שכולם פחדו מאותו הדבר....

בבוקר הופסק הקרב והאקסודוס המשיכה בליווי המשחתות לחיפה. כשמורידים אותנו בחיפה, אנחנו מסתכלים אחד בשני, ומבינים איך אנחנו נראים אחרי הקרב: מלוכלכים, קרועים ופצועים. כל אחד משמש ראי לחברו.

ואז הטקס המשפיל של ריסוס הדי-די-טי כמו שעשו לנו עשרות פעמים בכל מעבר גבול באירופה.

מעלים אותנו על 3 ספינות גירוש, שכבר היו מוכנות. וכשאנחנו עולים לאונייה "אמפייר רייול" – אין מקום אפילו לדרוך. הקבוצה שלנו שבעה שבנים ושבע בנות – פשוט עולים על הגג של השירותים ובונים שם אוהל, במקום להצטופף בבטן האונייה. הגג משופע מאוד וכל בוקר אנחנו מוצאים את עצמנו בערימה אחד על השני, מפוחדים וצמודים לגדר הרשת, כמו של לול תרנגולות, שמקיפה את כל האונייה. שנים אחר כך התברר לי ששוב כל אחד מאתנו פחד להתגלגל לים. אבל לא דברנו על זה בזמנו.

על האונייה מתקיים סדר יום קפדני ופעילות מאורגנת של לימודים, מופעים וכו', במשך כל זמן ה"טיול" על אוניית הגרוש. המדריכים ואנשי ההגנה שהסתננו אל האונייה אמרו לנו לא להסכים לרדת אלה רק בארץ ישראל.

כשהגיעו צלמים ועיתונאים פתחנו בהפגנות, שביתות רעב ובשירת "התיקוה". אני זוכרת במיוחד סיסמה אחת שהמצאנו בעברית הבסיסית שלנו: "עד היום בשש שעה / לא נזוז מהאונייה!". שאגנו אותה שוב ושוב בכל הזדמנות.

בפורט דה בוק היו זקנים, חולים ויולדות שהיו מוכרחים לרדת; אבל גם היו כאלה שפשוט נשברו ועזבו. הם חטפו מכולנו הרבה מכות. אפילו המדריך שלי שהיה לו תינוק נשבר וירד. לא סלחנו לו.

לעומתם אלחנן ישי, שליח של התנועה מארץ ישראל צליח להסתנן לאונייה, בבגדים של סבל. במקרה כשהייתי במרפאה של האונייה ריאתי משהו נכנס, חוטף את הלחוק הלבן של האחות וניגש "לבדוק" אישה בהריון. כך הוא הצליח להצטרף אלינו, ולהנהיג את המשך המאבק.

כעבור 3 שבועות בים ועוד 3 שבועות בפורט דה בוק המשכנו בהפלגה לנמל המבורג שבצפון גרמניה.

בהמבורג ירדנו מהאונייה בשמות בדויים של כוכבי קולנוע מפורסמים, למשל "מרלנה דיטריך, מארץ ישראל" זה הרגיז מאוד את הבריטים.

בטרם הירידה השחתנו את כל מה שהיה סבבנו כחלק מהמרד. מיכה פרי מ"ההגנה" שהסתתר ביננו בקש שנרד מהר ובשקט. לימים התברר שהוא הכין פצצה על מנת לפוצץ את האונייה. קבוצתנו הייתה בצוות שהלביש אותו בתחפושות והחבנו אותו במשך חודשים.

מהמבורג הסיעו אותנו ברכבות של חלונותיהן היו מכוסים בגדרות תיל עד לתחנת הרכבת בליבק ומשם במשאיות למחנה אמסטאו. זה היה כבר בחודש ספטמבר 1947, והיה קור נוראי. זה החורף הקשה ביותר שאני זוכרת בחיי. גרנו בצריפי עץ ישנו באלונקות על הריצפה. מתחת לרצפת אחד הצריפים חפרנו בור ומעל לפתחו סידרנו מוילונות ושמיכות פרגוד. זה היה המחבוא של "גד". משם הוא הנהיג את חיי המחנה כולו והבריטים רצו מאוד לתפוס אותו.

אחר כך העבירו אותנו למחנה סנגורדן, מחנה של הצי הגרמני קרוב קרוב לוילהלמסאפן, ליד הים הצפוני. שם גילינו עיר שלמה מתחת פני הקרקע. בתור ילדים שיחקנו שם בכל מיני מקומות מסוכנים: היו שם מערכות שלמות של חשמל, ביוב, מוסדות ציבור, מקלטי ענק מוכנים לשעת חירום.

גם המחנה הזה התארגן מיד בית ספר. אפילו רשת "אורט" הגיעה לשם כדי לעזור בחינוך שלנו. כמעט חצי שנה היינו שם. אירגנו תיאטרון בובות וקיימנו הופעות רבות לכל המחנה. בנינו במו ידינו את הבובות. ערכנו תערוכה של עבודות יד שעשינו. הוצאנו עיתון כתוב בכתב יד ומעוטר בציורים צבעוניים ויפים. היו בו מדורים של תיאור ההווי, זיכרונות מההפלגה, מעט אידיאולוגיות ציוניות, קריקטורות, סיפורים בהמשכים, שעשועים לילדים. הומו על צרות של אחרים, אלה שאינם מאורגנים בתנועה.

את השוקולד שקבלנו לא אכלנו, אלה מכרנו, ובכסף קנינו כלי עבודה לחקלאות, כי אמרו לנו שאין בארץ. ניסינו אפילו לקנות נשק.

המדריכים השליטו משמעת ברזל, והפכו את פרחי הרחוב שגדלו במלחמה – לחלוצים של ממש. החלום שלנו היה להקים קיבוץ ב"ארץ זבת חלב ודבש"....

ממחנה סנגורדן החלו האנשים להתפזר: לאט לאט עלו לארץ, או גילו קרובים באמריקה, או התפזרו באירופה. וכהגיע תורנו לעלות, בתחילת מרס 1948 – שוב קבלנו שמות בדויים חדשים. ההפלגה ארצה הייתה באונייה מרווחת ויפה, "אנדוור פנמה", תחת דגל יוון;

הגעתי ארצה בתאריך 16 מרס 1948. הביאו אותנו לקיבוץ שדות-ים שליד קיסריה, לחברת-נוער, ושלוש שנים נשארנו שם, עד שבנו לקיבוץ רביבים, בערב יום העצמאות 1951.

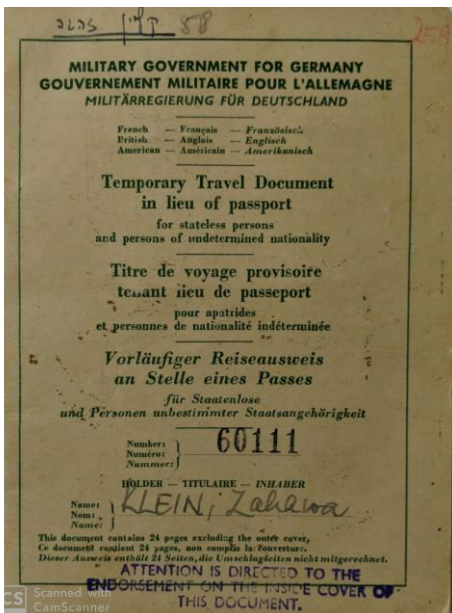
בערב הראשון בקיבוץ שדות-ים, ירדתי לחוף הים, עם שתי החברות הטובות שלי, שהיו אתי כל הדרך מבודפשט, וישבנו שם ופשוט בכינו שעות.

פתאום טובה שואלת: "למה אנחנו בוכות?" ועד היום אני לא יודעת בדיוק למה. אולי כי הדרך הנוראית הסתיימה סוף סוף; ואולי כי הארץ לא הייתה "זבת חלב ודבש", כמו שהבטיחו לנו המדריכים של התנועה.... או אולי פשוט כי התגעגתי לאבא ואמא....

אלבום תמונות

סוזי-זהבה דוידוביץ, 1948

הסרטיפיקט של "זהבה קליין" בשמה הבדוי במסגרת עלייה ד'

נערים ונערות על סיפון האמפייר רייבל

נערים ונערות ממוקמים על גג השירותים

באמפייר רייבל

זהבה דוידוביץ - עם נערים ונערות מקבוצת "ברזל" במחנה סנגוורדן

בת 14 על "אקסודוס" סיפורת של זקבה דוידוביץ, ממעפילי האונייה "אקסודוס"

"בעצם היה לנו מול שהיינו ילדים, כי כילדים אנחנו זכיינים הכל בדרך אחרת; אבל למעשה היינו הרבה יותר מבוגרים מהגיל האמיתי שלנו, אחרי כל מה שעברנו בהונגריה בזמן מלחמת העולם השנייה".

דברים אלה אומרת זקבה דוידוביץ, היושבת בדיפתה הקיבוצית הצנועה בקיבוץ רביבים שבנגב. זמנות רבות על הקירות; ספרים על אמונות וספרות; קול המוסיקה מגן מוסיקה קלאסית; צבעי אדמה זומים וחמים סביב, וזקבה חוזרת בזכרונותיה לעיר בודפשט, לשנת המלחמה:

באמצע מאוס 1944, הגרמנים פלשו (בכניסה) להונגריה. משלוח יהודי הונגריה להשמדה היה מהיר מאוד. בהתחלה פינו את כל היהודים לבתי מיוחדים, ואחר כך לגטו. הדירה הקטנה שלנו הייתה באזור הגטו, לכן אותנו לא פינו, אבל הכניסו אלינו הביתה, לדירת שני החדרים הקטנה, 36 אנשים ורבים.

היינו בגטו מעט זמן, רק חודש וחצי, היו הרבה בתעלוליות (מעשים אפורים, ברוטליים) ביהודים

ילדים בעיר ובשכונות. הרבה ילדים נשארו יתומים (בלי הורים). הם היו ילדי רחוב, רעבים, פראיים, בלי פיקוח (אף אחד לא דאג להם). התנועה "דרור" ארגנה גם חוות (כפרים) להכשרה חקלאית, כהכנה לעלייה לארץ.

זקבה דוידוביץ, כיום, בקיבוץ רביבים

אבל מוכרחים לזכור שכל הגבולות היו סגורים אחרי המלחמה; לא רק הגבולות של ארץ ישראל, שהיתה תחת מנדט בריטי, אלא גם של אירופה כולה.

מחקר, אני מנסה להשלים את תמונת חי. אני חושבת שהרבה פרטים משנות ילדותי ימשיכו להיות חסרים לי עד יום מותי.

ביום הבדיחה נסענו בחשמלית לנקודת האיסוף (המפגש) של הילדים, כדי לצאת מבודפשט. פתאום גיליתי כי הדודה שלי יושבת על ספסל, כמה ספסלים לפני. נבהלתי מאוד וביקשתי מהילדה שישיבה ליד, טובה, שתתן לי להתחבא מתחת לספסל. דודתי ירדה מהחשמלית בדיוק בתחנה שבה נרדנו גם אנחנו. למזלי, דודתי פנתה לכיוון אחר ולא ראתה אותי. זה היה המגע האחרון שלי עם בני משפחתי.

למעשה, כל אירופה הייתה על גלגלים בתקופה שאחרי המלחמה. הייתה נדידת עמים אחר גדולה. כולם חזרו הביתה או נסעו למקום חדש, חיכו לאשרות (ויזות), חיפשו קרובים אבודים (שאינם).

התחנה הראשונה שלנו הייתה בוינה, בבית החולים רוטשילד, שהפך למחנה עבודה ענק. בשירים של המשורר חיים גורי על תקופת הבריגדה אפשר לקרוא על האווירה המיוחדת שם: על כליל השפות (סלט של שפות), על גילויים (מעשים) יפים של סולידריות (הודות) ועל גילויים מכוערים של מלחמת קיום ויצר החיים (הרצון לחיות).

יולי 1997 זקבה כפי שצולמה לכתבה "בת 14 על האקסודוס"

זקבה דוידוביץ ולאיה ויס ברגמן, חברתה בקבוצת "ברזל" ובקבוץ רביבים אוגוסט 2019